

עבודה לאלוה מתוך ציפייה לגמול אחר המוות - חלשה

(קט)

משולים אנו לחברים ההולכים בצוותא במדבר³⁰⁶, צמודים זה אל זה. אחד מהם נסע להודו³⁰⁷, וזכה לכבוד ולגדולה מצד מלך הודו³⁰⁸ כאשר נודע לו שהוא מן החברים הללו, שכן הכיר את אבותיהם לפנים והם היו חוסיו³⁰⁹. הוא נתן לו אוצרות שנשא אותם אל חבריו³¹⁰. הוא הלביש אותו בגדי-כבוד³¹¹ ושלח עמו אנשים מקרב פמלייתו³¹², שלא עלה על הדעת שהם יצאו מאת פני המלך ולא שיירדו אל אותו מדבר, וציווה עליו ציוויים ובריתות שיקבל עלין³¹³ לציית לו³¹⁴. האיש בא אל חבריו עם השליחים ההודיים הללו. החברים קיבלו אותם בסבר פנים יפות והשתדלו לשרתם ולכבדם, ובנו להם ארמון³¹⁵, שבו שיכנו אותם. החברים ההם השתדלו להגיע להודו ולראות את המלך³¹⁶ במאמץ המועט ביותר בהשגחת השליחים הללו³¹⁷ שהדריכו

הערות - ילמד ענוים דרכו

- 306 שמות יט,ב: "ויחננו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר".
- 307 שמות יט,ג: "ומשה עלה אל האלוהים".
- 308 תהלים ח,ו: "ותחסרהו מעט מאלוהים וכבוד והדר תעטרהו".
- 309 שמות רבה כח,א: "באותה שעה ביקשו מלאכי השרת לפגוע במשה. עשה בו הקדוש ברוך הוא קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אי אתם מתביישינן הימנו? לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו? אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם, שנאמר: 'לקחת מתנות באדם', ואין אדם האמור כאן אלא אברהם, שנאמר: 'האדם הגדול בענקים'". וכבר בתחילת שליחותו של משה אמר לו ה': "אנכי האל אלוהי אביך, אלוהי אברהם אלוהי יצחק ואלוהי יעקב".
- 310 שמות לא,יח: "ויתן אל משה ככלותו לדבר איתו בהר סיני שני לוחות העדות".
- 311 שמות לד,כט: "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו".
- 312 שבת פח,א: "באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרם".
- 313 על פי המשל, הברית נכרתה תחילה עם משה. ועיין בלשון הפסוק שלאחר תיקון חטא העגל: "ויאמר ה' אל משה: כתוב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל" (שמות לד,כז).
- 314 כל פרשת המצוות מסוף פרשת יתרו ועד סוף פרשת משפטים, ושם גם מופיעה כריתת הברית שכרת ה' עם ישראל בסיני: "הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה" (שמות כד,ח).
- 315 שמות כה,ח: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"; שם מ,לד: "ויכס הענן את אוהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן".
- 316 אלו הנביאים. ועיין בספר האמונה והביטחון המיוחס לרמב"ן בפרק ו, שעד מתן תורה לא יכלו הנביאים לעלות למעלה אלא השכינה היתה יורדת אליהם, ומסיני נפתחה הדרך שהנביאים יכלו לעשות עליית נשמה אל העולם העליון.
- 317 עיין ברמח"ל בספר דרך ה' ג,ג-ג. שהנביאים משתחררים מגבולות החומר על ידי שימוש בשמות וסיוע המלאכים. ויש ראשונים שהדגישו את נוכחות הארון והלוחות כאמצעי לנבואה - רי"א בספר העיקרים ג,יא: "ולפי דעתי שזאת היתה הסבה שתמצא הנבואה באומת ישראל מזולתה מן האומות ובארץ ישראל מזולתה מן הארצות, וזה כי מצד הארון והלוחות שהיתה השכינה שורה עליו היה

אותם בדרך הקצרה ביותר והישרה ביותר. כולם ידעו שמי שחָפֵץ להגיע להודו ייקל עליו הדבר אם יקבל על עצמו לציית למלך ולכבד את שליחיו המביאים אותו אליו. הם לא יצטרכו לשאול "מדוע נקבל על עצמנו את הציות הזה?", שהרי הסיבה גלויה לעיניהם: כדי שידבקו במלך, והדבקות בו היא האושר.

החברים הם בני ישראל. הנוסע הראשון³¹⁸ הוא משה. הנוסעים האחרים הם יתר הנביאים. השליחים ההודיים הם השכינה והמלאכים. בגדי הכבוד הם האור המושכל השורה בנפשו בנבואה והאור המוחש השורה על פניו. האוצרות שנשלחו הם שני הלוחות עם עשרת הדיברות.

אותם (בעלי) חוקות אחרות לא ראו דבר מזה. אבל נאמר להם "קבלו עליכם לציית למלך הודו כמו שקיבלו זאת עליהם החברים הללו"³¹⁹ ואז עתידים אתם לדבוק במלך אחרי המוות. שאם לא כן הוא ירחיק אתכם ויעֲנֶה אתכם אחרי המוות"³²⁰. ויש מהם (מבעלי החוקות) מי שאמר: "לא בא אלינו אף אחד להודיענו שהוא אחרי המוות בגן עדן או בגיהנום", והרוב העדיפו את הסדר (הטוב) של מצבם ושיהיו מתואמים זה עם זה בדבריהם³²¹. הם קיבלו עליהם אותו ציות ועוררו את עצמם, בפנימיותם התעוררות חלשה, אך כלפי חוץ התעוררות חזקה ומאומתת, תוך שהם (=הכמרים) מתעלים ומשתלטים על פשוטי העם שלהם באמונה. כיצד יפגינו הללו, בטענה המסתמכת על

הערות - ילמד ענוים דרכו

מתהפך הרוח האלוהי כדמות ניצוץ השמש המתהפך, והיה שורה הרוח הנבואי על האיש שתמצא בו הכנה מה בדמיון מה שהוא בארון, והוא האיש שימצאו בו דעות התורה הכתובים בלוחות הברית באמת, כמו שהיה זה בנבואת שמואל...

וראוי שתדע שהימצא הנבואה על ידי נביא על הבלתי ראוי או בלתי מוכן, לא יספיק להשפיע מן המקבל ההוא על זולתו אלא בהימצא הארון והלוחות באומה, וגם כן אחר שנעדר הארון לא היה אפשר שתמצא הנבואה אפילו על יד נביא על הבלתי מוכן. ולזה לא הגיעה הנבואה לברוך בן נריה באמצעות ירמיה, לפי שלא היה מוכן אליה וכבר נגנו הארון, והגיעה לחגי זכריה ומלאכי, לפי שראו את ירמיה ויחזקאל והיו מוכנים אליה יותר מברוך..."

משך חכמה דברים לדי, יב: "ולכל המורא הגדול וכו' בראשית - פירוש, כי בעת ניסוך המים ושמת בית השואבה היו שואבים רוח הקודש אף מי שלא היה מוכן לנבואה כמו יונה בן אמיתי שלא היה מוכן לנבואה, ומשום זה ביקש לברוח... זה היה בבית המקדש מקום ש'בראשית' - בראשית נכחו דתנא רבי ישמעאל: אל תקרי 'בראשית' אלא בראשית, ומתחילת הבריאה היה המקום מוכן לרוח הקודש ולגילוי שכינה. אבל משה הראה גילוי שכינה במדבר, מקום שאינו מוכן לנבואה ולרוח הקודש וכל שכן לגילוי שכינה - על זה 'לא קם כמשה'."

318 עיין בהערות לעיל בשם ספר האמונה והביטחון לרמב"ן.

319 כי לבעלי הדתות האחרות לא היה קהל שחווה בפועל את המפגש עם העולם העליון. על כן הם מתבססים על הסיפור הישראלי, כמו שהובא לעיל בסעיף ד וסעיף ח.

320 "הרצוה לשקר - ירחיק עדין" (רא"ש לשבועות ו, ג).

321 לשון הגמרא בחולין יג, ב: "דאמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן: נכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים הן, אלא מנהג אבותיהן בידיהן". ויש לכך השלכות רבות הלכה למעשה בהלכות עבודה זרה, שאנו מקילים בהן היום מטעם זה.

מה שיארע להם אחרי המוות, עליונות על מי שמשגיגים זאת בחייהם?³²² האין טבעם של הנביאים ושל החוסים (=עובד אלוהים שזוכה להשגחת ה' עליו) קרוב יותר לקיום נצחי מאשר טבעו של מי שאינו קרוב לדרגה זאת?

שאלות מנחות:

- ✦ מה הוסיף ריה"ל במשל מלך הודו?
- ✦ למה נבחרה הודו במשלי ריה"ל לאורך הספר להיות משל לעולם הרוחני, ומלך הודו - משל לקב"ה?
- ✦ על פי המשל, מדוע המלך שמח בחבר, ובזכות מה נתן לו מתנות לחבריו שנשארו במדבר?

הערות - ילמד ענוים דרכו

322 במאמר ג, כ-כא ריה"ל מביא את ההשלכה של זה לתפילות, שאנו מרבים להתפלל בהן על צורכי החומר ולא על חיי העולם הבא: "אמר הכוזרי... גם נגד הביקורת שלי, שאיני רואה בתפילותיכם זכר לעולם הבא, הבאת את הטענה, שמי שמתפלל שידבק באור האלוהי בחייו, ואף מתפלל שיראה אור זה בעיניו, ומבקש את מעלת הנבואה - ובהכרח אין דבר המקרב את האדם לאלוהים יותר ממנה - הרי הוא מתפלל על מה שהוא יותר מן העולם הבא. אם השיג זאת, השיג את העולם הבא, כי מי שנפשו מידבקת בדבר האלוהי כשהיא עסוקה בחוליי הגוף ומכאוביו, על אחת כמה וכמה שהיא ראויה לדבוק בו לכשתיפרד מאיברים מוזהמים אלה ותעזוב אותם.

אמר החבר: אוסיף לך הבהרה לזאת במשל: אדם בא לפני מלך. המלך קירב אותו מאוד ואפשר לו להיכנס אליו כל אימת שהוא חפץ. הוא היה מתחטא על המלך עד כדי כך שהטריח את המלך לגור בביתו ולהתארח אצלו. המלך היה בא והיה שולח אליו את השרים הקרובים אליו ביותר, והיה עושה עמו מה שלא היה עושה עם זולתו. כאשר אותו אדם התרשל או טעה, והמלך עזב אותו, היה אותו אדם מתחנן ומבקש רק שהמצב יושב לקדמותו, שהמלך יבוא אליו וששריו לא יפסיקו לבקרו. כל אנשי העיר היו מתחננים ומבקשים שכאשר הם בנסיעה יצמיד אליהם המלך בדרך מי שיבטיח אותם מן השודדים, המנחשים ומפגעי הדרך, והיו בוטחים שהמלך יסייע להם בזאת וישגיח עליהם בנסיעתם אף אם לא השגיח עליהם כשישבו במקומם. הם היו מתפארים איש בפני רעהו, לפי שיקול דעתו, שהמלך משגיח עליו יותר מאשר על זולתו, (לפי) שהוא מרומם את המלך יותר מזולתו. אבל אותו אדם מופלא היה ממעט להזכיר את הנסיעה ולא ביקש משהו שילוה אותו. כאשר הגיע זמנו של אותו אדם לנסוע, אמרו לו אנשי העיר: 'אתה תמות בדרך מסוכנת זאת, שהרי אין לך מי שילוה אותך'. אמר להם: 'ומי ילוה אתכם?'. אמרו לו: 'המלך אשר התחננו אליו וביקשנו מאז באנו לעיר הזאת שילוה אותנו. ואתה מעולם לא ביקשת כדבר הזה'. אמר להם: 'משוגעים! האם אין מי שמתחנן אליו בזמן של ביטחון ראוי יותר לצפות לו בשעה של חשש, אף אם אינו מבטא זאת בפיו? ומי שעונה לו בימי הרווחה האין ראוי יותר שיענה לו בעת צרה?

ואם אתם טוענים שישגיח עליכם מפני שרומתם אותו - היש בכם מי שנצמד אליו ורומם אותו כמוני, סבל כדי לקיים את ציוויו בקפידה כפי שאני סבלתי, נשמר מן הזוהמה בשעה שהזכיר אותו כמו שאני נשמרתי, והקפיד לכבד את שמו ואת ספרו כמו שאני הקפדתי? כל מה שעשיתי היה במצוותו ועל פי הוראתו. אתם רוממתם אותו על פי שיקול הדעת וההשערה, והוא לא ייתן שתאבדו. כיצד אפוא יטוש אותי בנסיעתי, מכיוון שלא אמרתי דברים מפורשים כמו שאתם אמרתם כי אני בטחתי בצדקתי?'"

- ✦ על פי המשל, מה תפקיד "שליחי המלך"? מה ההסבר לפי זה לכך שהנבואה היתה רבה בישראל בזמן המקדש?
- ✦ לפי ריה"ל, מה הסיבה המרכזית שרוב מאמיני הדתות שומרים על הדת?
- ✦ האם ניתן לומר על ה"שליחים" שהם "היו שם וחזרו"?